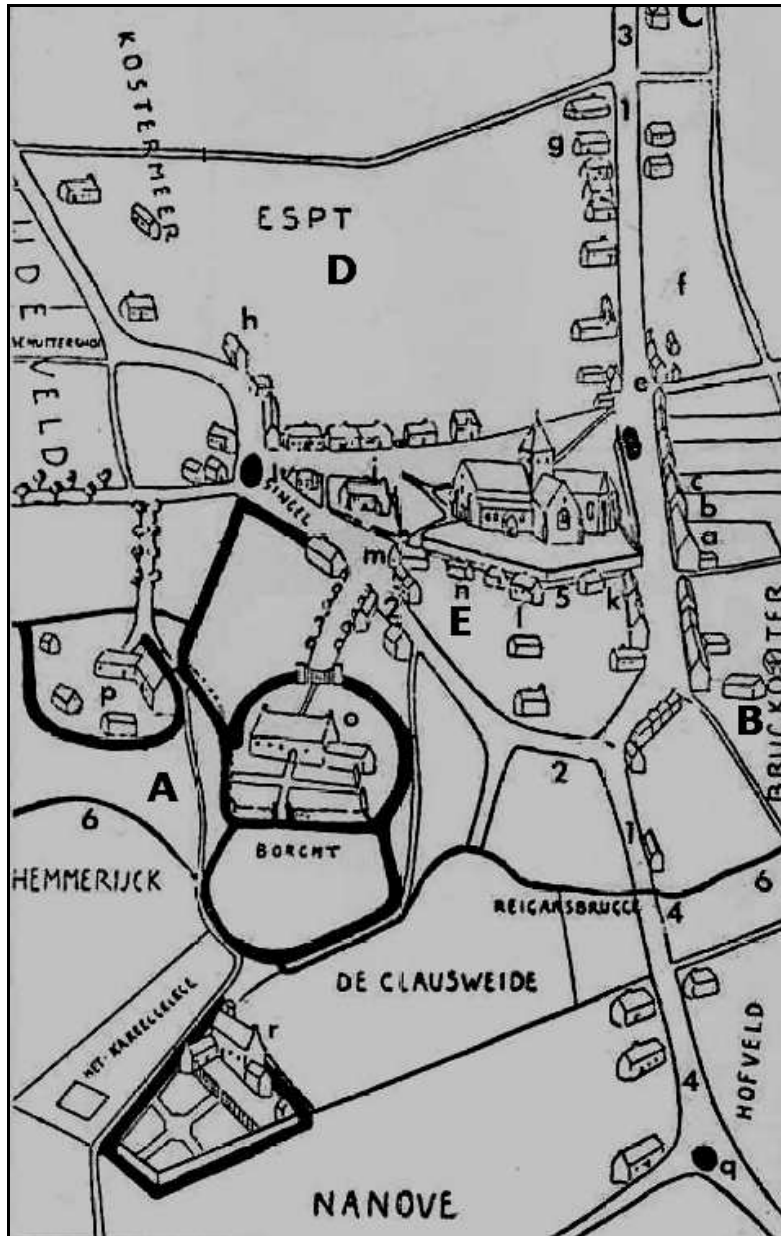

Wandeling "Waardevolle tuinen in Opwijk-Centrum"

De dorpskern van Opwijk begin 18de eeuw, met de omwalde Borcht (o) aan de Asbeek (6), naast het Hof ten Hemelrijk (p) en de Oude Pastorie (r).

Tekening van Paul Lindemans, volgens van het kaartboek van 1725- '26.

De hoofdletters duiden de plaats van de tuinen en het park die bezocht worden aan:

A: Hof ten Hemelrijk en ruime omgeving

B: de Engelse tuin achter Temmershof

C: de tuin van 't Kasteeltje (vroegere villa Wijnants, even buiten de kaart)

D: het parkje tussen de Processiestraat en een zijstraat van de Marktstraat

E: de tuin van de pastorie aan de Singel

Omgeving Hof ten Hemelrijk

Het vroegere dorp Reigarsbrugge

Zie brochure OMD-brochure "Steen in het Opwijkse bouwkundig erfgoed", Open Monumentendag 2003 te Opwijk-Centrum, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 2003, pag. 55.

Hof ten Hemelrijk

Zie brochure OMD-brochure "Steen in het Opwijkse bouwkundig erfgoed", Open Monumentendag 2003 te Opwijk-Centrum, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 2003, pag. 50-51

Van vroegere boomgaard en weide naar een multifunctionele tuin

De vroegere boomgaard en weiden rond de hoeve Hof ten Hemelrijk (Spechtshof) werden na de aankoop door de gemeente in 1977 min of meer in stand gehouden. Er werden (eerder schaarse) pogingen gedaan tot nieuwe passende aanplantingen met streekeigen hoogstamfruitbomen,.... Er kwamen echter ook sportinfrastructuur terecht (voetbalplein, petanquebaan, basketbalpleintje, Finse looppiste,...) die uiteraard niets meer te maken hadden met de authenticiteit van een oude Brabantse hoeve. De laatste jaren werd gewerkt aan een (her)inrichtingsplan voor de groene ruimte van het Hof ten Hemelrijk, waarbij het parkgebied op korte termijn een totaal nieuw uitzicht zal hebben. Het park zal meer structurelementen verkrijgen en de natuurlijke diversiteit in het park zal naar het schijnt sterk vergroot zal worden door een grotere variatie in groenelementen zoals:

- herwaardering + uitbreiding hoogstamfruitboombestand
- De inrichting van een nieuwe speelruimte met pétanquepleinen, zitplaatsen en wandelpad.
- inrichting van waterpartijen (natuurlijke poelen) met houten vlonder (met zitruimte) en verbreding/versmalling van oeverkanten langs de Asbeek
- aanleg van een nieuw wandelpad

- aanleg van een evenementenweiden met podium en zitplaatsen
- aanleg van groene buffers
- inrichting van bloemenweiden
- omvorming van de bestaande grasmat door een variatie in opgaande structuur van houtkanten, ruigte en bosaanplant, bloemrijk grasland
- voorzien van verbindingselementen (houten bruggen en wandelpad) met de omringende woonwijken.

Verschillende hoogstamfruitbomen (voornamelijk appel- en peersoorten) werden reeds in het najaar 2003 onder aangeplant.

De aanleg van de speelruimten en nabijgelegen rustplaatsen werd in het voorjaar 2004 uitgevoerd.

Met de herinrichting van de groene ruimte van het Hof ten Hemelrijk naar het vernieuwde parkgebied wordt gestreefd "groene aantrekkingspool" in het centrum van onze gemeente, waarbij de waterpartijen (natuurlijke poelen) fungeren als rust- en sociale ontmoetingsplaats.

Wij zijn ervan overtuigd dat het (druke) programma van de herinrichting een meerwaarde zal geven aan het recreatieve karakter van de omgeving van het Gemeenschapscentrum Hof ten Hemelrijk.

Anderzijds wordt in ruime afstand gedaan van de authenticiteit van het Hof ten Hemelrijk (Spechtshof) als vroegere Brabantse vierkantshoeve.

Als heemkundige kring vinden wij het ook spijtig dat delen van het huidige die historisch niets te zien hadden met het Hof ten Hemelrijk, met name het Kaarrelgelege en het westelijk deel de Borchtsite op geen enkele duidelijk zichtbare materiële wijze aangeduid zijn in het geheel. De afzonderlijke geschiedenis van deze percelen wordt als het ware uitgedomd.

Asbeek

Zie brochure OMD-brochure "Steen in het Opwijkse bouwkundig erfgoed", Open Monumentendag 2003 te Opwijk-

Centrum, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 2003, pag. 53.

Borch

Zie brochure OMD-brochure "Steen in het Opwijks bouwkundig erfgoed", Open Monumentendag 2003 te Opwijk-Centrum, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 2003, pag.51-52

Verdeling Borchsite

Op de gemeenteraad van 22 april 2004 werd de aankoop van Haviland door de gemeente van ca. de helft van de Borchsite goedgekeurd!

Hiermee is de opsplitsing (verkaveling) van de eeuwenoude meest historische plaats van Opwijk een feit.

Wij vrezen dat men deze situatie zal aangrijpen om voldoende steun te vinden om de straat tussen de Kattestraat en de straat langsheen de Oude Pastorie (Oude-pastoriedreef) –dwars door het archeologisch erg waardevolle erfgoed van het centraal gedeelte van de Borch- te realiseren en de rest van de nieuwe eigendom (oostzijde) van de nieuwe straat te verkavelen voor bouwgronden.

Meer informatie in HOM-tijdschrift 2004-1, HOM-binnenkrant, pag. 1-9.

Tuin Oude pastorie

Zie illustratie achteromslag.

In het kaartboek 1725-'26 (perceel nr. 83 van kaart 1 zien wij de (achtertuin) van de oude pastorie, met een weg rondom en dwarswegen in kruisvorm met middenpleintje. De oppervlakte was dus verdeeld in vier percelen, wellicht een mixt van moes- en

siertuin. Het geheel van de Oude pastorie met de tuin was afgeboord met een haag en omwald. Langs de westzijde liep de Asbeek (tegen het Kareelgelege). Tussen de binnenkoer en de (sier)tuin zien wij een schutting met een doorgangsopening in 't midden. Nu is de tuin een eenvoudig grasveld met enkele (oude) fruitbomen en wat struiken.

De vorm en de afmetingen van het geheel van de Oude Pastorie met tuin zijn wel gebleven.

De tuin is, samen met de gebouwen (m.i.v. de bijgebouwen) beschermd als monument een ministerieel besluit van 23 maart 1998.

Vroegere dreef naar Oude Pastorie

Zie brochure OMD-brochure "Steen in het Opwijks bouwkundig erfgoed", Open Monumentendag 2003 te Opwijk-Centrum, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 2003, pag. 30-33.

Clausmeers

Zie brochure OMD-brochure "Steen in het Opwijks bouwkundig erfgoed", Open Monumentendag 2003 te Opwijk-Centrum, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 2003, pag. 54-55.

Blockswaide

Zie brochure OMD-brochure "Steen in het Opwijks bouwkundig erfgoed", Open Monumentendag 2003 te Opwijk-Centrum, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 2003, pag. 55.

De Engelse tuin achter "Temmershof"

In het (pré-kadastrale) kaartboek 1725-'26, kaart nr. 15, werd de oppervlakte van de huidige tuin ingenomen door de percelen 7 (deel langs de zuidoostkant van de Asbeek), 69 (grootste deel) en 75 (deel, achterzijde van perceel waarop nu het huis nr. 67 staat)

De beek vormde de grens tussen de percelen 7 en 69.

In de eerste helft van de 18e eeuw woonde Joos Wouters († 1741, x Maria De Reus ?) op de plaats van het perceel 69. Hij was er brouwer en herbergier In den Reuse.

In de kadastergegevens Ph. Vander Maelen (1847) waren de erfgenamen van Petrus Josephus Temmermans (° Aalst † Opwijk 26-09-1820, vanwaar "bij Temmers") x Aldegonde Benedicta De Smedt (° Opwijk 27-11-1777) de eigenaars.

In de kadastergegevens P.C. Popp (ca. 1860) waren diverse percelen aldaar eigendom van hun dochter Maria Magdalena Ursula, ° Opwijk 29-01-1809, † Opwijk 24-12-1871, x 27-11-1844 met De Coster Franciscus (° Brussel 14-03-1804, rijksontvanger en schepen van Opwijk, † Opwijk 31-10-1873).

Hun dochter Eulalia Donatilde Eleonora, ° Opwijk 28-01-1849, † Opwijk 18-12-1933, huwde op 23-08-1880 Augustus Carolus Stobbelaers, ° Baasrode.

In notariële akten betreffende het goed leest men o.m.

"... eene behuysde hofstede zoo die met den huyze, schuere, stallingen, bierbrouwerij met haere ustensilen, boomen haé-gen en voorderen houtwasch, gestaen en gelegen is binnen de voornoemde ge-meynte van Opwyck in den dorp, van ouds genaemt den Reus, groot van gronde ontrent 77 nederlandsche roeden, paelen-de oost ander goet van den comparant, zuyd de beek, west den heere doctor Temmerman en den steenweg en noord Antoon vandenhou-te ... "

(akte van 24 maart 1832 voor notaris Adrianus franciscus De Lantsheere te

Opwijk van kaveling van Petrus Emmanuel Temmerman, zoon van wijlen Petrus Joannes en Aldegondis Benedicta De Smedt, bierbrouwer woonachtig te Opwijk, met zijn broers en zusters van de goederen door hun vader nagelaten).

In de loop van de jaren evolueerde het goed, de brouwerij, de tuin...

De hof was ook nog gedeeltelijk groententuin die bewerkt werd door de nog actieve leden van de bewoners van het ernaast gelegen gasthuis. De Asbeek, die de hof dwarst, werd overwelfd. Tegen de brouwerij aan, slechts gescheiden door een voetwegje, was er een fruittuin.

In de jaren 50 en 60 werd de tuin verschillende keren gebruikt voor een Vlaamse kermis ten voordele van één of andere vereniging of organisatie.

De leegstaande brouwerij werd feestzaal (dancing) "Temmershof", later het jeugdhuis Nijdrop. De schuur en de stallingen werden afgebroken en werden gewoon parking. De prachtige mouterij (aansluitend aan het woonhuis), de varkens- en paardenstallen, de oude bierkoten en de serre sneuvelen eveneens.

Het gasthuis verhuisde en mét haar verdween de groentetuin. De fruittuin werd verhuurd en later verkocht aan de brouwerij De Smedt. De rozenperken maakten plaats voor de minder onderhoud vergende rododendron-perken,...

De huidige "Engelse tuin" is nu, binnen zijn omheining, ca. 55 a groot.

De Asbeek, ingebuisd, dwarst de tuin.

Wij kunnen aannemen dat alle beplantingen van de tuin niet gelijktijd uitgevoerd werden. Zo zou de paardekastanje (wilde kastanje), met een omtrek van 404 cm, merkkelijk ouder zijn dan de rest van de bomen – zie het hoofdstuk *Over hoge, dikke en oude bomen...* pag. 16-21.

“den hof van Nijdrop” werd destijds aangelegd in wat men in de tuinkunstgeschiedenis de ‘Engelse landschapsstijl’ noemt. Inspiratiebron voor deze stroming, die in de 19de eeuw, na de meer formele ‘Franse tuinen’ opgang vond, was het glooiende Engelse landschap. De tuinen gingen er zo mogelijk nog landschappelijker uitzien dan het bestaande landschap. Romantische kronkelpaadjes over heuvels met weidse landschappelijke doorzichten (‘vista’s’ genoemd) en onverwachte doorkijkjes, strategisch ingeplante boomgroepen, brede, slingerende natuurlijk uitziende vijvers en tempeltjes en rotspartijen vormen het decor van deze Engelse Landschapsstijl.

Marc De Maegdt,
Natuurpunt IJsvogel-Opwijk.

De huidige tuin is, in zijn vorm en grootte, met verdwijning bedreigd. Een verkavelingsdossier in de maak.

Het gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan voorziet een verbinding tussen de Marktstraat en de Ringlaan (voor fiets-

en voetgangers), met gedeeltelijk daarlangs woningen en met een winkelwoningcomplexen langs de kant van de Marktstraat-Gasthuisstraat. Ook het huidige Jeugdhuis Nijdrop dient voor dit project uit te wijken. Zie Structuurschets kern B.P.A. Gasthuis, kaart 51.

Tuin van ‘t Kasteeltje (vroegere villa Wijnants)

De plaats en het gebouw “t Kasteeltje”

Zie brochure OMD-brochure “Metaal in het Opwijkse bouwkundig erfgoed”, Open Monumentendag 2001 te Opwijk, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 2001, pag. 2-9

De omheining

Langs de Marktstraat staat nog een gedeelte van het fraaie oorspronkelijk hekken in giet- en smeedijzer. De oorspronkelijke ijzeren toegangspoort, volledig in de stijl van het vast hekken, is vervangen door een nieuwe versie die geïntegreerd is in de aanpassing van de afsluiting voor de Ringlaan en het kruispuntplein. Hierbij werd de afsluiting op de hoek op 45° geplaatst waardoor één der bomen van de villatuin, een rode beuk, op het openbaar domein kwam te staan.

De tuin van ‘t Kasteeltje (1)

Het Kasteeltje staat in een tuin met enkele prachtige bomen die direct na de bouw (1909-'10) gepland werden - zie fotovergrotingen op de tentoonstelling. Een groene ruimte als deze heeft niet alleen een materiële waarde. Uiteraard speelt hier ook een grote gevoelswaar-

de en misschien nog belangrijker: ook een grote natuurwaarde. De ruimtes voorbehouden voor grote bomen zijn schaars in de dorpskernen en bebouwde kommen. Dikwijls vormen zij (zoals hier bij 't Kasteeltje) echte groene eilandjes, die een laatste toevlucht zijn voor tal van diersoorten, vogels in het bijzonder.

Door aanpassingen ten behoeve van het schoolgebeuren (paviljoenbouw, toegangen, speelplaats,...) is de echte kasteeltuin voor een groot stuk verdwenen, door de aanleg van speelplaatsen. De resterende bomen zijn als het ware de laatste getuigen. De meeste hebben een zeer hoge plantwijzewaarde (alleenstaand) en zijn dan ook prachtig kunnen uitgroeien. Nagenoeg alle zijn ze in een relatief goeie conditie. Het feit dat de tuin zich in de dorpskern bevindt geeft de bomen ook de hoogste standplaatswaarde. Door de zeer respectabele leeftijd van de bomen (ca. 100 jaar) hebben zij doorgaans ook een hoge basiswaarde. Voor het ganse grondgebied van Opwijk zijn er slechts enkele tientallen exemplaren van deze leeftijd. De soortwaardes zijn vrij verscheiden: er zijn bomen uit de hoogste schalen (rode beuk, *Fagus sylvatica* „Atropu-

nicea"; groene beuk, *Fagus sylvatica*; tamme kastanje, *Castanea sativa*), maar ook enkele uit lagere schalen (bv. de treurwilg, *Salix alba* "Tristis"; de paardekastanje, *Aesculus hippocastanum*;...). Zie ook het hoofdstuk *Over hoge, dikke en oude bomen...*, pag. 16-21.

(1) Gegevens ons verstrekt door Marc De Maegdt van Natuurpunt IJsvogel-Opwijk vzw, waarvoor onze dank.

Openbaar parkje tussen Processiestraat en zijstraat Marktstraat

In de 18e eeuw maakte de tuin een deel uit van perceel nr. 72 op de Espt van de 11e kaart van het kaartboek van 1725, dat omschreven wordt als:

Thomas van mulders heeft een stuck lants op t'selve velt (= Espt) genaemt de begijnestede groot hondert drij-en- viertigh (roeden) paelt noort vidua Philip.s pots oost de straat zuijt ende west de voetweghen groot 0-1-43 R dito van maelders 0-1-43

De begijnestede verwijst naar de 16e-eeuwse eigendom van Catharina de Keyser, die begijn was te Dendermonde (1). Hier was in 1750 "de aude smisse" gevestigd (2), aan de steenweg, zoals gebruikelijk aan de uitgang van het dorp. Het perceel grond lag ten noorden van de toenmalige voetweg naar de huidige Schoolstraat.

Op het einde van de 18e eeuw hoorde de tuin bij het huis van dokter Jan Jozef De Roose, die van 1797 tot 1799 voorzitter was van de "municipalen raad van het kanton Merchtem" en van 1796 tot 1803 "maire" van Opwijk. Bij het begin van de Boerenkrijg plunderden opstandelingen het huis van deze notoire voorstander van het Frans Regime.

Toen in 1868-'69 de huidige Processiestraat werd aangelegd om een betere ommeegang voor de processie mogelijk te maken, volgde men niet het tracé van de oude voetweg zodat het perceel grond nu ten zuiden van de Processiestraat ligt.

In de 19e eeuw werd de huidige statige woning opgetrokken, die o.a. bewoond

werd door dokter Benoit De Smedt, burgemeester van Opwijk van 1889 tot 1920.

Langs de rechterkant (nr. 9) staat de Sint-Annakapel, waarvan de deur voorzien is van sierlijk metalen traliewerk in de opengaande delen en in het bovenlicht. In de zijgevels staan metalen ramen met glasverdeling en een fraai smeedijzeren versiering.

Vooraan in het parkje, kant Processiestraat, staat de Sint-Annakapel (1870) en de kapel O.L.Vrouw ter Nood (ca. 1870).

Het parkje is wel een groene oase van rust in het centrum van 't dorp (maar ook van doorgang van de ene fuifsite naar de andere), maar heeft niet zo'n hoge natuurwaarde als bijvoorbeeld de Engelse tuin van Temmers.

Het parkje ligt, zoals zowat alle tuinen in Opwijk-Centrum, volgens de geldende ruimtelijke ordeningsplannen, in woongebied, waardoor het gevaar voor verkaveling en bebouwing ook hier niet helemaal uitgesloten is.

(1) Meer informatie over Kathelijne De Keyser in : DE RIDDER Jozef, *Opwijkse Geestelijken*, Heemkring Opwijk Mazenzele, Opwijk 1992, pag. 202.

(2) LINDEMANS Jan, *Toponymie van Opwijk*, Brussel, 1931, blz. 27.

Tuin van de Pastorie Singel

Tot de 18e eeuw maakte de tuin een deel uit van de Opwijkse Borch, binnen en op de tweede omwalling langs de Singel. In het kaartboek van 1725 is het getekend als een gedeelte boomgaard, binnen het perceel nr. 70 van de 1e kaart, dat omschreven wordt als: *"Sr Bauwens greffier deser prochie met syn hofstede boomgaert ende wallen paelt noort de straet ... groot 348 roeden"*.

Op 13 mei 1844 besliste de kerkfabriek een nieuwe ruimere pastorie te bouwen: *"une cure avec jardin potager (een pastorie met een groententuin)"*. Nadat overwogen werd hiervoor het perceel grond "De oude doelen" op de hoek van de huidige Marktstraat en Ringlaan te gebruiken of een perceel grond te ruilen met een ander, gelegen aan de huidige Schoolstraat, werd tenslotte beslist tot de aankoop van een stuk grond, dat dicht bij de kerk gelegen was.

Op 29 september 1848 kocht de kerkfabriek Sint-Paulus Opwijk een gebouw met aanhangen en grond (een oude boerderij) aan de Singel, dicht bij de kerk. Zij kocht de grond van Napoléon Godecharles (Brussel), die het op 7 februari 1846 kocht van broer en zuster Temmerman.

In de koopakte lezen we:

"Een pachthof met huys, schuer, stallinge, pakhuyzen, en alle andere gebouwen daarvan afhingende, met de erve, hof, boomgaard, vyver, boomen, haegen en houtwasch daer aenstaende, te saemen groot dryendertig aeren dertig centiaeren gelegen onder de gemeente Opwyck, in het dorp, sectie B, numeros 549, 550, 551 en 552 van het kadastrael plan, belendende van voren de kassejde, ten tweeden de borght, ten derden 't hof t'hemelryk en ten vierden den doctoer Fineau."

De oude gebouwen werden afgebroken en - naar plannen van de provinciale architect Louis Spaak - werd aan de Singel in 1849-'50 een nieuwe ruime pastorie gebouwd. Achter de pastorie was op de gekochte percelen, samen

33a 30ca (sectie B, nrs. 549, 550, 551 en 552), voldoende ruimte om een ommuurde tuin van ca. 25a aan te leggen.

Achteraan en rondom de tuin werden bomen gepland, waarvan er nu nog enkele te bewonderen zijn - zie ook het hoofdstuk *Over hoge, dikke en oude bomen...*, pag. 16-21.

Naast groenten, teelde de eerste bewoner, pastoor Van Hemel, er ook tulpen. De pastorietuin werd samen met de pastorie omwille van de historische waarde van het geheel als monument beschermd door het ministerieel besluit van 23 oktober 1997.

In het dossier van de bescherming lezen we:

"De pastorietuin, een goed verzorgde, ruime en nog grotendeels ommuurde tuin vormt typologisch een geheel met de pastorie en vormt aldus een essentiële bijdrage tot haar intrinsieke waarde" Volgens oude foto's was de pastorie oorspronkelijk van het openbaar domein gescheiden door een hoog hekken met pilasters.

De pastorie wordt omgeven door een nog grotendeels ommuurde, goed verzorgde en ruime tuin.

Langs de straatzijde wordt het beeld spijtig genoeg verstoord door een reeks banale garageboxen."
